

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM

Természettudományi Kar

Földtudományok Doktori Iskola

Az aborigin kérdés társadalomföldrajza

Doktori disszertáció tézisei

Osvát Krisztina

Témavezető:

Dr. habil Pap Norbert egyetemi docens, PhD., tanszékvezető

Pécs, 2014

A doktori program címe: Földtudományok Doktori Program

Vezetője: Prof. Dr. Dövényi Zoltán, D.Sc.

Egyetemi tanár, a földrajztudományok doktora

PTE TTK Földrajzi Intézet

Társadalomföldrajzi és Urbanisztikai Tanszék

A doktori témacsoport címe: Regionális földrajz

Vezetője: Dr. habil Szilágyi István, D.Sc.

Egyetemi tanár, a földrajztudományok doktora

PTE TTK Földrajzi Intézet

Politikai Földrajzi, Fejlődési és Regionális Tanulmányok Tanszék

Tudományága: Politikai földrajz

Vezetője: Dr. habil Pap Norbert

Egyetemi tanár, a földrajztudományok doktora

PTE TTK Földrajzi Intézet

Politikai Földrajzi, Fejlődési és Regionális Tanulmányok Tanszék

Bevezetés

A kisebbségi problémákkal terhelt európai kontinens országai „gondtalan nemzetnek” nevezték el Ausztráliát. A világ másik feléről nézve a csúcstechnológia, a felhőkarcolók sokasága és az ásványkincsek mérhetetlen gazdagsága jellemzi a kontinensnyi országot. Ez a kép részben valós, ugyanakkor túloz, és felületes általánosításon alapul.

A gondtalan nemzet fogalma hasonlóképpen árnyalható: az ausztrál jóléti társadalom sem mentes a kisebbségek és a hátrányos helyzetű térségek problémáitól. A legnagyobb nehézség nem az Ázsia felől érkező csónakos menekültek folyamatos áradata, bár a politika, a tömegtájékoztatás és a közvélemény rendkívül sokat foglalkozik velük. Az illegális bevándorlás a választási kampányok visszatérő és vezető témája. Rendkívül sok szó esik róla, de érdemi intézkedésre általában nem kerül sor. A tárgyilagosság kedvéért hozzá kell tenni, hogy a folyamatos menekültáradat visszaszorítása, a kiváltó okok megszüntetése jóval túlmutat az ausztrál szövetségi kormány jogkörén. A menekültek beengedésének, illetve letelepedésének korlátozása azonban csak felszíni kezelés, és leginkább belpolitikai célokat szolgál.

Gyökeresen más megítélés alá esik egy valóban ausztrál társadalmi probléma: a kontinens őslakosainak, az aborigineknek a helyzete. A bevándorlók és az őslakosok közös történelme 1788-ig nyúlik vissza. Az aborigin jelenlét az európai telepesek megérkezése óta fontos szerepet játszott az ausztrál történelemben. A XIX. századi írók, felfedezők és utazók még egzotikumként számoltak be a helyiekkel való találkozásról. Az európai közönség ekkor még élénk érdeklődéssel fogadta a vadregényes tájakról szóló útleírásokat és a feketék életét bemutató élménybeszámolókat. A XIX. század végére azonban jelentősen megváltozott a helyzet. Az európai telepesek krónikáiból fokozatosan kiszorultak az őslakosok. Ennek egyik oka abban rejlett, hogy a zord természeti körülmények között kemény munkával boldogulni vágyó bevándorlók iránti európai rokonszenvet kedvezőtlenül befolyásolták volna az őslakosokkal folytatott kegyetlen küzdelmekről szóló történetek. Másrészt mind a tudományos- mind a közélet kiháló félben lévő fajnak tekintette az aborigineket. Az európai

telepesek szemében az őslakosok nem játszottak meghatározó szerepet sem az ország múltjában, sem annak jövőjében. Az aboriginek történelmi mellőzése egészen az 1960-as évek végéig fennállt. Walter Murdoch, a XX. század első felének kiemelkedő irodalmi személyisége szerint, Ausztrália a tengerentúlról érkezett fehérek lakóhelye, és kizárólag az ő feladatuk annak bemutatása, hogy ez a kultúra hogyan rendezkedett be, és talált otthonra az új kontinensen (Murdoch, W.1915).

A kutatás forrásbázisa és módszertan

Az aborigin témakör feltárása során primer és szekunder forrásokat használtam. A források felkutatását jelentős mértékben elősegítette, hogy több mint három évet dolgoztam Ausztráliában. Ennek során lehetőségem nyílt az alábbi szociálgeográfiai jellegű primer források bevonására a kutatásba:

- Az ausztrál statisztikai hivatal aboriginekre vonatkozó adatsorai
- Terepbejárás
- Prominencia vizsgálatok

Az ausztrál szakirodalom kiegészítését és megbízható alátámasztását jelentették az ausztrál statisztikai hivatal honlapján és a statisztikai évkönyvekben rendelkezésre álló adatok és táblázatok. A statisztikai hivatal alapvetően három forrásra támaszkodik adatgyűjtése során: a népszámláláskor beérkező adatokra, a célirányosan őslakosokat érintő kutatásokból és felmérésekből szerzett adatokra, továbbá az államigazgatási adatbázisra, mely jellemzően egészségügyi, rendőrségi, igazságszolgáltatási adatokat tartalmaz. Az őslakosok esetében nem lehet teljes pontossággal dolgozni, ezért a rájuk vonatkozó adatok mindig becsült értékeket jelentenek, melyek természetesen időről időre frissítésre szorulnak.

Második primer forrásként a terepbejárást alkalmaztam. Tanulmányutakat tettem olyan vidékekre, amelyeken napjainkban aborigin törzsek, illetve tagjaik élnek. Utazásaim és az aboriginekkel való érintkezés során kihasználtam a diplomácia kínálta lehetőségeket. A jelentős kulturális szakadék miatt klasszikus kérdőívezést nem tudtam végezni, mert a

beszélgetések hivatalossá tétele jelentősen rontotta volna a bizalmi tényezőt, és végső soron a tartalom rovására ment volna. Ezzel együtt számos alkalommal találkoztam különféle törzsek képviselőivel, köztük vezetőkkel, művészekkel és családtagjaikkal, akikkel mélyinterjúkat készítettem. A jelentős kulturális különbségek olyan konkrétabb problémákat is felvetettek, hogy sok aborigin például nem rendelkezik európai értelemben vett szabályos névvel. Valójában kötetlen hangú beszélgetéseket folytattam velük, melyeket igyekeztem a mélyinterjú kutatás-módszertani szabályai szerint lebonyolítani. Legnagyobb számban művészeket mélyinterjúvoltam:

- Dianne Robinson dísz tárgykészítőt Melbourne-ben a Better World Arts (Művészet a jobb világért) őslakosokat segítő művészeti és kézműves projekt keretében
- Russell H. Walkert, a Yorta Yorta törzs képviselőjét az új-dél-walesi Cumberagunjaból
- David Roo Dryden dísz tárgykészítőt Victoriából
- Julie Paige és Linda Huddleston festőket az Ulurunál az Északi Területen
- Yidinjit, az azonos nevű queenslandi Yidinji törzs képviselőjét, és néhány művész családtagját
- Ausztrál állami rendezvények keretében többször találkoztam Elder Matildával, a Fővárosi Területen élő Ngunnawal őslakosok rangidős képviselőjével.

Felkerestem és tanulmányoztam Ausztrália szerte több aborigin kulturális központot, és megtekintettem kiállításait:

- Burringi Aboriginal and Torres Strait Islander Cultural Centre, Canberra, Fővárosi Terület
- Uluru-Kata Tjuta Aboriginal Cultural Centre, Ayers Rock, Északi Terület
- Musgrave Park Aboriginal Cultural Centre, Brisbane Queensland
- Blue Mountains Aboriginal Cultural Centre, Új-Dél-Wales
- Gavala Aboriginal Cultural Centre, Sydney, Új-Dél-Wales
- Yarrawarra Centre, Corindi Beach, Új-Dél-Wales
- Ballarat Aboriginal Centre, Victoria
- Brambuk Aboriginal Cultural Centre, Victoria
- Bunjilaka Aboriginal Cultural Centre, Melbourne, Victoria

- Koorie Heritage Trust, Melbourne, Victoria
- Narana Creations, Geelong, Victoria

A terepbejárás során az aborigin tárgyi kultúrával való megismerkedés mellett eredeti aborigin zenei előadásokat is sikerült meghallgatni. Családi barátunk, Yidinji is kitűnően játszott didzseridun, de egy-két perces improvizációi jobbra a törzs kézműves termékei iránti figyelem felkeltését szolgálták a vásárokkal egybekötött kulturális rendezvényeken. A canberrai zeneakadémián (School of Music) azonban többször előfordult, hogy egy modern szimfonikus zenedarabot vagy annak változatát didzseridu szólistával adtak elő. Érdekes ausztrál színfolt a didzseridu komolyzenei rangra emelése, és kifejezetten izgalmasan hangzott egy-egy didzseridu szóló a szimfonikus művekben. Bartók és Kodály nemzetének fiaként igazából még különlegesnek sem lenne szabad éreznünk egy ősi hangszer integrálását a modern komolyzenébe. A virtuóz aborigin szólisták egyébként lélekből játszanak, lényegében Yidinji barátunkhoz hasonlóan improvizálnak egy témára vagy inkább hangulatra, és nem kottából játszanak, a kottát talán nem is ismerik.

A konkrét terepbejárás mellett korunk megkerülhetetlen követelményeként és a praktikum okán a virtuális teret is kutattam: felkerestem és elemeztem aborigin honlapokat. Két megbízható és részletes aborigin témájú honlap volt különösen nagy segítségemre. Az indigenous.gov.au az ausztrál szövetségi kormány honlapja, melynek legfőbb célja, hogy az őslakosokat érintő kezdeményezésekről és programokról tájékoztatást nyújtson. Az Australian Institute of Aboriginal and Torres Strait Islander Studies (AIATSIS) nevű kutatóintézet őslakos közösségeknek és tagjaiknak kínál tanulási, kutatási és publikációs lehetőséget. Külön elektronikus könyvtárral rendelkezik, továbbá ősi földjog-érvényesítéssel és az ellopott nemzedék számára családfakutatással is foglalkozik. A fenti terepmunkák eredményeként első kézből gyűjtöttem anyagot és benyomásokat az aborigin kultúráról.

Harmadik primer forrásként az ún. prominencia-kutatás eszközét használtam. Személyesen találkoztam olyan prominens ausztrál (értsd: nem aborigin) személyekkel, akik munkájukból és beosztásukból adódóan rendszeres kapcsolatban állnak aborigin közösségekkel. Sikerült megismerkednem és elbeszélgetnem:

- Aborigin ügyekkel foglalkozó hivatalnokokkal. Az új-dél-walesi Cowrában rendezett

magyar fesztivál szervezése során ismerkedtem meg Dr. Rob Wattal, aki nemcsak a város és azon belül a helyi aboriginek történetéről mesélt sok érdekeset, hanem idegenvezetés keretében lekalauzolt a Laclan folyó hídja alá, hogy megmutassa a hídpilléreket díszítő aborigin graffitikat. Az előremutató helyi kezdeményezések egyik legszebb példájával találkoztam itt, ahol az önkormányzat biztosította a festéket az őslakosoknak, hogy tegyék valamivel barátságosabbá a híd alatti kietlen parkrészt. Turistalátványosságnak talán túlzás lenne nevezni a viszonylag egyszerű festményeket, de az biztos, hogy egyéni színfoltot jelentettek az átlagosnak nevezhető agrárvároskában.

- Aborigin témában kutató egyetemi oktatókkal. Rendszeresen kaptam meghívót és jártam el az Ausztrál Nemzeti Egyetem (Australian National University, ANU) aborigin témában tartott előadásaira. Legizgalmasabbnak találtam közülük a Vatikáni Múzeum 2010-ben megnyitott *Rituals of Life* (Az élet szertartásai) című aborigin kiállításáról tartott előadást, melyen ausztrál szakértők beszéltek a 20. század derekán katolikus missziók által gyűjtött anyagról. Eseményszámba mentek a dél-csendes-óceáni térséggel foglalkozó európai kutatók látogatásai és vendégelőadásai (Hermann Mückler kultúrantropológus professzor vagy Ingfrid Schütz-Müller társadalomkutató a Bécsi Egyetemről). A Sydneyben élő, magyar származású Hangay György etnológus professzor is sokat tudott az őslakosokról, különösen a természethez való viszonyukról.
- Aborigin ügyeket intéző ügyvéddel, aborigineket is gyógyító orvossal, beilleszkedési nehézségekkel küzdő aborigin gyerekek tanítóival, iskolaigazgatóval. Ezt a kategóriát jól csokorba foglalja a Hughes Primar School (Canberra, Fővárosi Terület), lányom egykori iskolája, mely kifejezetten a különféle kultúrákból eltérő oktatási háttérrel érkező gyerekek helyiekkel történő integrációjára szakosodott. Az osztálytársak szülei pedig kifejezetten jó merítést jelentettek az ausztrál társadalomból, melyben a mindennapi élet része az aboriginekkal való érintkezés, bár nem feltétlenül tartozik a legkedveltebb társalgási témák közé.
- Aborigin zenét népszerűsítő és aborigin zenészeket támogató zenetanárral. Canberrai tartózkodásunk külön színfoltját jelentett ismeretségünk Adrian Walter gitárművész

professzorral, a canberrai zeneakadémia (School of Music) akkori igazgatójával, mely magyar vagy magyar tárgyú zenei rendezvények közös szervezése során fűződött egyre szorosabbra. Walter professzor az Északi Terület-i Darwinból került Canberrába, és hóbortos rögeszmével hirdette a zene és a megkapó természeti helyszínek, jellemzően aborigin tájak izgalmas koncertekkel való összekapcsolását. Az iskolapéldaként emlegetett távoli Katherine-szorosba (Északi Terület) ugyan egyetlen európai művészt sem sikerült felutaztatni az évek során, de kitartóan sulykolt ötletének megvalósulásaként osztrák hegedűművészek például adtak koncertet az Ausztrál-Alpok egyik cseppkőbarlangjában, Canberrától egy jó óra járásra.

- Országos viszonylatban kiemelkedő eseményt és számomra kutatási alkalmat jelentettek a nemzeti aborigin napok (National Aboriginals and Islanders Days Observance Committee, NAIDOC) programjai minden év júliusában, amikor az ausztrálok együtt ünnepelték az őslakosok kultúráját és szokásait, hangsúlyozva a közelmúlt közösen elért eredményeit. A diplomáciai testület tagjaként az első évben hivatalból, később már lelkes érdeklődőként vettem részt az ünnepi napok megnyitórendezvényén az Ausztrál Nemzeti Múzeumban (National Museum of Australia), melyet minden évben tárlatvezetésekkel kötöttek össze.

A fenti szakmai csoportok képviselőitől fontos és rendkívül érdekes, főképpen szociálgeográfiai jellegű információkat, adatokat tudtam meg a többségi társadalom és az aboriginek együttélésének különféle dimenzióiról.

A primer források mellett sok szekunder forrást dolgoztam fel. Az aboriginkutatás viszonylag fiatal, hozzávetőleg fél száz évre visszatekintő ága az ausztrál tudománynak. Az alapművek első nagy hullámát az 1970-es és 1980-as években adták ki. Ezek a könyvek, illetve frissített, átdolgozott kiadásai elérhetők az ausztrál könyvtárakban.

Az aboriginkutatás egyik alapművének tekinthető Josephine Flood *Archaeology of the Dreamtime* (Az Álomidőszak régészeti leletei) című műve, mely a kontinens történelem előtti időszakával foglalkozik, és igyekszik számba venni és bemutatni a legfontosabb régészeti lelőhelyeket, és az így nyert tapasztalatok alapján becslést adni az őslakosok számáról. Flood 1963-ban érkezett Ausztráliába és az Ausztrál Nemzeti Egyetem munkatársaként később az Északi Területen élő törzsek körében folytatott kutatásokat. 2006-ban jelent meg kutatásait

összegző második jelentős műve *The Original Australians* (Az ausztrál őslakosok) címen. A régészeti munkák mellett egymást követték a történelmi kutatások is. Az átfogó történelmi munkák közé tartozik Richard Broome *Aboriginal Australians* (Aborigin ausztrálok) című könyve, mely 1982-ben jelent meg. 1788-tól kezdődően két évszázadon keresztül kíséri figyelemmel az őslakosok és az európaiak küzdelmét, bemutatja hogyan váltak az őslakosok a kolonizációs társadalom alávetettjeiből a jelenkori Ausztrália egyik meghatározó tényezőjévé. Szintén ennek a történelmi korszaknak kiemelkedő kutatója Malcolm Prentis, a Sydneyi Ausztrál Katolikus Egyetem történelem professzora. *The Aborigines in Australian History* (Az aboriginek Ausztrália történelmében) című könyve elsőként nyújtott bepillantást a szövetségi államok kormányainak aborigin politikájába. Az aboriginek melletti elkötelezettség első valódi képviselője Henry Reynolds, akinek *The Other Side of the Frontier* (A barikád másik oldala) című könyve az őslakosok szemszögéből értékeli a kolonizációs időszak folyamatos összecsapásait. Meg kell említeni Bruce Elder, a Sydney Morning Herald újságírója, *Blood on the Wattle* (Véres akác) című munkáját, mely az aboriginokat sújtó mézszárlások történetét dolgozza fel.

A későbbiekben a történelmi művek két fő irányvonala különböztethető meg. Az egyik iskolát azoknak a szerzőknek a munkái jelentik, akik túlzott elfogultságot tanúsítanak az őslakosok iránt. Ilyen a történész Geoffry Blainey, aki *Triumph of the Nomads* (A nomádok diadala) című könyvében az őslakosok számának drasztikus csökkenését kizárólag az európaiak öldöklésének tulajdonítja. Az időben valamivel később jelentkező másik iskola a történelmi munkák újabb állomását jelenti az aboriginek visszaemlékezéseinek, gazdag kulturális örökségének publikálásával, melynek egyik kimagasló munkája Jennifer Isaacs 2006-ban megjelent *Australian Dreaming* (Ausztrál Álomidőszak) című könyve.

Ehhez a második történelmi iskolához kapcsolható az aboriginkutatás egyre határozottabb, kortárs vonulata, mely művészeti, diplomáciai, gazdasági és jogi természetű munkákban jelenik meg. Példaként említhető Jennifer Isaacs *Australia's Living Heritage* (Ausztrália élő öröksége) vagy a szakmámhoz kapcsolódóan Stephen A. Wild *An Aboriginal Ritual of Diplomacy* (Aborigin diplomáciai szertartások) című könyve, mely elsőként foglalkozott az őslakosok tárgyainak, táncainak és dalainak diplomáciai üzeneteivel a törzsek közti és az idegenekkel való érintkezés során. A legnagyobb visszhangot talán az ősi földjogi kérdésekkel foglalkozó könyvek váltották ki: Lisa Strelein *Compromised Jurisprudence* (Megegyezései igazságszolgáltatás) és *Dialogue About Land Justice* (Földjogi viták) vagy

David Ritter *Contesting Native Title* (Viták az ősi földjogról). A kapcsolódó kutatások merőben újszerű irányaként megjelentek a különleges szakirányú témák, mint az aboríginak által fogyasztott növények és állatok bemutatása Margaret Kemarre és John Henderson *Bush Foods* (Természetes táplálékok) címen publikált közös munkájában vagy Peter Latz *Bushfires and Bustucker* (Bozóttüzek és a természetes táplálék) című könyve, mely a hagyományos égetési technika hajdani gyakorlatának újbóli meghonosítási lehetőségét veti fel az Ausztrália szerte visszatérően pusztító bozóttüzek megfékezése, kontrolálhatósága érdekében.

A számos külföldi könyv és tanulmány mellett lényegesnek tartom megemlíteni Egedy Gergely *Ausztrália története* című könyvét, mely az ötödik kontinens történelmének áttekintésével jelentős mértékben hozzájárul az Ausztráliával foglalkozó hazai szakirodalom gazdagításához.

Kutatásaim során a fentiekben részletesen bemutatott primer és szekunder forrásokat használtam fel. A szekunder források esetében szakirodalom-feldolgozást végeztem, azaz rendszereztem és elemeztem a releváns szakirodalmat. Az így előállított anyagba építettem be a primer adatgyűjtés során feltárt és ugyancsak rendszerezett információkat. Ezután fogalmaztam meg és igyekeztem bizonyítani kutatási hipotéziseimet.

Az értekezés célja és a kutatási hipotézisek

Ausztrália sajátos helyet foglal el az antropológia-történetben, hiszen az egyedüli olyan kontinens, amelynek őslakosai évezredek keresztül megőrizték a vadászó és gyűjtögető életmódot. Ráadásul a gyarmatosítás kezdetétől napjainkig két alapvetően eltérő kultúra élt egymás mellett. Ennek megfelelően az értekezés céljai az alábbiak:

1. cél: A szakirodalom áttekintésével, értékelésével továbbá személyes beszélgetések, diplomáciai források alapján a kontinens őslakosaiként számon tartott aboríginak történelmének, gazdasági életének és kultúrájának a feltárása a bevándorlástól napjainkig. Ennek érdekében kiemelten vizsgálom az alábbi területeket:

- a) Az őslakosok története a bevándorlástól a fehér gyarmatosítás kezdetéig.

b) A fehér gyarmatosítás folyamata és következményei.

2. cél: Feltárni és bemutatni a két teljesen különböző dimenzióban élő kultúra (aborigin versus ausztrálok) versengését és egymásrautaltságát és az ebből fakadó problémákat. Ennek érdekében külön vizsgálom az alábbi területeket:

a) Az aborigin nép politikai-gazdasági és kulturális helyzetének változása a 20. században.

b) Az aborigin-fehér ausztrál együttélés dimenzió és problematikája a 21. század elején.

A kutatási céloknak megfelelően az 1.a) és az 1.b) területek vizsgálatára dolgozatom második fejezetében kerül sor, amikor áttekintem az aborigin nép történetét a bevándorlástól a 2013-as választásokig.

A 2.a) és 2.b) területek vizsgálata érdekében az alábbi négy hipotézist állítottam fel.

1. hipotézis:

A gyarmatosítás során alkalmazott „terra nullius-elv” feladása az ausztrál politikai és gazdasági elit részéről a 20. század végén és az őslakosok földjogi értelemben vett elismerése, egyfajta felemás kárpótlás, mely jelentős lépés a „megállapodás kultúrája” felé. Az ősi jog érvényesítése azonban nem volt és nem is lesz az elmaradottságot megszüntető varázsszer.

2. hipotézis:

A 20. század végére az ősi gyökerekkel rendelkező aborigin művészet komolynak tekinthető iparrá nőtte ki magát, mely viszonylag jelentős bevételt könyvelhet el évente. Az aborigin művészeti ipar és a belőle származó jövedelmek azonban nem elegendők arra, hogy érdemben változtassanak az elmaradott területeken élő őslakosok helyzetén.

3. hipotézis:

Az aborigin közösségek a mai napig különleges viszonyban állnak a természettel. Ennek következtében komoly természeti és botanikai tudás birtokosai. Különösen fontos a táplálkozástudománnyal összefüggő ismeretanyag, mely egyre inkább beépül a modern tudományba (etnobotanika) és a mindennapi életbe (élelmiszer-feldolgozás, ételek). Az aborigin közösségek természeti ismeretei egyre nagyobb szerepet játszanak az ausztráliai természeti környezet gondozásában és a földművelés nélküli kultúrtájak karbantartásában. Az

őslakosok azonban nem képesek arra, hogy piaci szempontok alapján értékesítsék ezt a hasznos és jelentős tudást, és ezzel javítsanak saját életkörülményeiken.

4. hipotézis:

Az őslakosok hátrányos helyzetének csökkentésére tett erőfeszítések nem számolták fel az aborigin szegénységet. Sajátságos módon azt történt, hogy az aboriginek segélyezése, illetve csekély és rendszertelen bevételeik sokkal látványosabbá tették problémáikat, és világosan rámutattak a modern ausztrál társadalomba való beilleszkedési korlátaikra. Ennek oka az, hogy az aboriginek ősközösségi „szegénysége” alapvetően más jelenség, mint a kapitalista társadalomban csekély bevétellel és vagyonnal rendelkezők szegénysége, ezért azt nem is lehet a modern jóléti állam szociális intézkedéseivel hatékonyan kezelni.

A fentiekből következően a dolgozat további szerkezete az alábbiak szerint alakul:

- Az első hipotézis vizsgálatára a harmadik fejezetben,
- A második hipotézis vizsgálatára a negyedik fejezetben
- A harmadik hipotézis vizsgálatára az ötödik fejezetben
- A negyedik hipotézis vizsgálatára a hatodik fejezetben kerül sor

Befejezésképpen dolgozatom hetedik fejezetében a hipotézisekkel kapcsolatos vizsgálatok konklúzióit vonom le.

Eredmények - a hipotézisek értékelése

Az értekezés egy múltban gyökerező jelenkori társadalmi probléma bemutatását tűzte ki célul a világ másik feléről. A dolgozat megjeleníti a legfrissebb kutatási eredményeket és az ausztrál tudományos életben az elmúlt évtizedben tért hódító és fokozatosan uralkodóvá váló, tárgyilagosan őslakos-barát szemléletet. A szerző osztja ezt a megközelítést, bár kétségtelenül szerencsésnek mondhatja magát, hogy Ausztráliában töltött évei és a téma kidolgozása során nem érték kellemetlen aborigin-élmények.

Vizsgálataim során a felállított négy hipotézissel kapcsolatban az alábbi eredményekre jutottam:

1. hipotézis:

A gyarmatosítás kezdetétől kétszáz éven át alkalmazott *terra nullius*-elv feladása az ausztrál politikai és gazdasági elit részéről a 20. század végén és az őslakosok földjogi értelemben vett elismerése egyfajta felemás kárpótlás, melynek következtében kialakult és elterjedt a *megállapodási kultúra*. Az ősi jog érvényesíthetősége azonban nem volt és a jelenlegi körülmények között nem is lehet az elmaradottságot csökkentő vagy megszüntető varázsszer.

A hipotézist a megállapodási kultúra árnyalt vizsgálatával igazoltam. A bányakonszernek és az aborigin törzsek közötti megállapodási kultúrát jogi kényszer hozta létre. A két évtizedes végrehajtási gyakorlat ezzel együtt azt mutatja, hogy a felek aktívan vettek részt a tárgyalásos rendszer kialakításában és formálásában. Egy alapvetően üzleti viszony keretein belül mérték fel egymás lehetőségeit, és igyekeztek kölcsönösen – tehát nem feltétlenül egymás rovására – érvényesíteni az érdekeiket. Ez a valódi alkufolyamat és a mögötte mindkét oldalon felhalmozódó és folyamatosan bővülő szakértelem feltétlenül elismerésre méltó, és rendkívüli előrelépést jelent az őslakosok és a modern Ausztrália közti megbékélésben. Ennél több azonban nem történt, a megállapodási kultúra nem tudott érdemben segíteni az elmaradott térségek őslakosainak helyzetén.

A megállapodási kultúra azért nem alkalmas merészebb célok megvalósítására, mert az őslakosok nem segítséget kérnek, hanem „csupán” azt, hogy hagyják őket békében élni ősi földjeiken, melyeket azonban a modern kapitalizmus logikája szerint ki kell aknázni, és ezért nekik valamiféle kárpótlás jár. Az alkufolyamat érthető és természetes módon a modern Ausztrália játékszabályai szerint zajlik, melyekhez gyengébb félként az őslakosoknak igazodniuk kell. Ebből áll elő az a paradoxon, hogy az aborigin törzsek pénzübeli vagy egyéb nyeresége tulajdonképpen rájuk erőltetett „jótétemény”, melyet a saját viszonyaik között nem tudnak értelmesen kihasználni, illetve az „értelmes kihasználás” szükségképpen elmozdulást jelent részükről a modern kapitalizmus értékei és a többségi társadalomba való integráció felé, ami annak az ősi identitásnak – legalábbis részbeni – feladásával jár, melynek védelmére a megállapodási kultúrát létrehozták.

Az aborigin elmaradottság csökkentése sajátosan a modern Ausztrália gondolkodását tükrözi, és a vitathatatlan jó szándék mellett is rákényszeríti az őslakosokat eredeti életmódjuk kisebb-

nagyobb mértékben való feladására. A bányakonszernek által az őslakosoknak kvázi üzleti alapon juttatott előnyök (pénzösszeg, részesedés a projekt nyereségéből, állások a cégnél) nem alkalmasak, mert nem lehetnek alkalmasak a két kultúra közötti óriási távolság érdemi közelítésére.

2. hipotézis:

A 20.század végére az ősi gyökerekkel rendelkező aborigin művészet komolynak tekinthető iparrá nőtte ki magát, mely viszonylag jelentős bevételt könyvelhet el évente. Az aborigin művészeti ipar és a belőle származó jövedelmek azonban nem elégedők arra, hogy érdemben változtassanak az elmaradott területeken élő őslakosok helyzetén.

A hipotézist az őslakosok művészetéről szóló fejezetben igazoltam. Az aboriginek ősi gyökerekkel rendelkező és páratlan értékeket felvonultató művészete hosszú ideig nem volt eladható a művészeti piacon. Viszonylag új keletű az a fordulat, mely az Ausztrália-kép részeként divatossá és keresetté tette az aborigin motívumokkal díszített tárgyakat, és keresletet gerjesztett az aborigin művészeti alkotások iránt. Az ősi művészet üzleti alapon történő népszerűsítése azonban drasztikus minőségromlással járt, és a vásárlók jelentős része valójában semmit sem tud a tárgyak és a díszítő elemek eredetéről, és nem is különösebben érdeklődik iránta. Az aborigin művészeti ipar bevételei ezzel együtt nem annyira számottevőek, hogy érdemben tudnának változtatni az őslakosok nyomorúságos helyzetén, ráadásul a bevételek jelentős része nem is az aborigin közösségekben csapódik le. Az aborigin művészeti központokban dolgozó művészek az őslakosok olyan elitrétegét alkotják, amely a magyarországi cigány hegedűművészekhez hasonlítható.

A központokban foglalkoztatott kétkezi munkások azonban már alantas munkára kényszerülnek a fejlődés és az előrelépés lehetősége nélkül. Az aborigin művészekről ráadásul távol áll az üzleti szellem, és amennyiben maguk vagy családtagjaik végzik az értékesítést, akkor ennek során jóval komolyabb hangsúlyt kapnak a személyes kapcsolatok és a rokonszenv, mint az alkotások pénzben kifejezett értéke, mely az őslakosok számára tulajdonképpen értelmezhetetlen. Az aborigin művészeti termékek iránti Ausztrália-ézés által generált keresletből jelentős bevételek valójában csak olcsó tömegtermeléssel realizálhatók, ami összeegyeztethetetlen az őslakosok művészetéről vallott nézeteivel. Ezért az aborigin művészeti iparból származó bevételek jelentős része az őslakos közösségeken kívül, gyakorta kínai bérmunkával képződik.

3. hipotézis:

Az aborigin közösségek a mai napig különleges viszonyban állnak a természettel. Ennek következtében komoly természeti és botanikai tudás birtokosai. Különösen fontos a táplálkozástudománnyal összefüggő ismeretanyag, mely egyre inkább beépül a modern tudományba (etnobotanika) és a mindennapi életbe (élelmiszer-feldolgozás, ételek). Az aborigin közösségek természeti ismeretei egyre nagyobb szerepet játszanak az ausztráliai természeti környezet gondozásában és a földművelés nélküli kultúrtájak karbantartásában. Az őslakosok azonban nem képesek arra, hogy piaci szempontok alapján értékesítsék ezt a hasznos és jelentős tudást, és ezzel javítsanak saját életkörülményeiken.

A hipotézist igazoltam, amikor az őslakosok természethez való viszonyát taglaló fejezetben sorra vettem az ősi gyökerű, különleges tudás elemeit és azok potenciális hasznosíthatóságát. Az átlag ausztrál általában véve tudomásul veszi az aboriginek sokrétű és beható természeti ismereteit, de nem különösebben érdeklődik az egzotikumnak számító részletek iránt. Megelégszik azzal, ha nyaralásai során felkeres egy-két ilyen tárgyú kiállítást, esetleg aborigin kalauzollással barangol egy keveset az egyik nemzeti parkban. A piaci igény korlátozott erre a különleges tudásra, és ahogyan a művészet esetében is utaltam az alkotók elitjellegére, úgy a természeti ismeretekkel se egyformán magas színvonalon rendelkeznek az őslakosok.

Az igazi baj azonban nem a szűk piaci kereslet, hanem az, hogy az aborigin mentalitás hosszabb távon képtelen alkalmazkodni azokhoz a piaci elvárásokhoz, amelyek rendszeres és jelentős bevételeket tudnának termelni. Az őslakosok szívesen eladják a természetben összegyűjtött táplálékokat. Az ősközösségi gyűjtögetés azonban nem alkalmas arra, hogy szeszélyesen beszolgáltatott mennyiségeivel bármiféle feldolgozó-kapacitást lekössön, ezért ezeket eleve nem érdemes kiépíteni. A jelentősebb mennyiségeket biztosítani képes földművelés és általában a természet rendjébe történő mindenféle mesterséges beavatkozás viszont annyira távol áll az őslakosok gondolkodásától, hogy nem tudnak egy ültetvényen dolgozni, sőt még a gyümölcsöt is idegenkedve nézik, ha azt látják, hogy a növények szabályosan sorakoznak. A gazdasági motiváció egyszerűen nem működik az aboriginek esetében, a piaci modell csak aboriginek nélkül működne megbízhatóan.

4. hipotézis:

Az őslakosok hátrányos helyzetének csökkentésére tett erőfeszítések nem számolták fel az aborigin szegénységet. Sajátságos módon azt történt, hogy az aboriginek segélyezése, illetve csekély és rendszertelen bevételeik sokkal látványosabbá tették problémáikat, és világosan rámutattak a modern ausztrál társadalomba való beilleszkedési korlátaikra. Ennek oka az, hogy az aboriginek ősközösségi „szegénysége” alapvetően más jelenség, mint a kapitalista társadalomban csekély bevétellel és vagyonnal rendelkezők szegénysége, ezért azt nem is lehet a modern jóléti állam szociális intézkedéseivel hatékonyan kezelni.

A hipotézist az aborigin szegénység elemzésével igazoltam. Az őslakosok abban a rájuk erőszakolt modern ausztrál társadalomban váltak megfoghatóan szegénnyé, amelyhez voltaképpen nem sok közülük van, csak elszenvető a „gondoskodásának”. Az ősi közösségi felfogással összeegyeztethető ugyan az állami gondoskodás elfogadása, de ez az esetek többségében kimerül a segélyek felvételében. Az ősközösségi viszonyok közül túl nagy az ugrás egy modern városba, melyben az aboriginek leginkább hagyományos szabadságuk keresztbe-kasul történő korlátozását élik meg, és ezért nem tudnak sikeresen beilleszkedni lakókörnyezetükbe, iskolájukba és munkahelyükre, ha egyáltalán járnak iskolába vagy rendelkeznek munkahellyel. A többségi társadalom értékmérői (műveltség, vagyon, pénz, állás) nem jelentenek sokat a számukra. Nincsenek tisztában a pénz értékével, nem akarnak vagyont szerezni, nem tulajdonítanak jelentőséget a tartós fogyasztási cikkeknek, és általában véve elutasítják a modern, kapitalista társadalom ésszerűnek vélt magatartási formáit. A magántulajdon intézményét sem ismerik, a közösségek tagjai ősi szokás szerint megosztják egymással, amijük éppen van.

Az ősi és a modern világ előkészítetlen és gyors keveredéséből egy veszélyesen és kezelhetetlenül zagyva keverék alakult ki, melyet a modern szóhasználat fokozottan hátrányos helyzetnek nevez, és melynek manapság egyre határozottabban része az erőszak, a bűnözés és a szenvedélybetegségek. A több pénz, a szociális alapon juttatott támogatások növelése nem megoldás erre a furcsa szegénységre, mert még erőteljesebb társadalmi devianciához, még zabolátlanabb életvitelhez vezet. Az ősi földeken még nagyobb szegénységben élő, a természettel szoros viszonyt ápoló őslakosok jóval kevésbé kitétek a hátrányos helyzetből fakadó veszélyeknek, mint a városokba költözött gyökértelen aboriginek. Talán ez nyújt némi reményt arra, hogy idővel hatékonyabban lehet kezelni az

aborigin szegénység kérdését, de erre csak akkor nyílik esély, ha a többségi társadalom nem akarja feltétlenül rájuk erőszakolni az értékrendjét.

A modern ausztrál társadalom és az aborigin törzsek együttélése távolról sem zökkenőmentes. El kell azonban ismerni, hogy mindkét részről jelentős erőfeszítéseket tettek az elmúlt időszakban az együttélés megkönnyítésére. Ennek eredményeként a kormányzati politika kiemelt feladatává vált az aborigin kultúra elismerése, megismertetése és ápolásának elősegítése. Választásokat ezzel együtt egyelőre még nem lehet nyerni az aborigin kártyával, mert a többségi társadalom erőteljesen megoszlik az őslakosok támogatása ügyében. Általában véve azt lehet mondani, hogy a munkáspárti kormányok megértőbbek, a konzervatív koalíciós kormányok szigorúbbak a kérdésben. A politikai széljárás befolyásolta a megbékélési politika alakulását az elmúlt három-négy évtizedben, de szerencsére nem ez a történet lényege. A megbékélés mára integráns része a politikai- és közgondolkodásnak, és az aborigin tudományok önálló diszciplínává fejlődtek a felsőoktatásban és a tudományos életben.

Publikációs jegyzék

A disszertáció alapjául szolgáló publikációk

Osvát Krisztina 2014: “Egy megkésett igazságtétel ellentmondásos végrehajtása - viták az ausztráliai őslakosok földjogi helyzetéről”. *Taylor: Gazdálkodás- és Szervezéstudományi Folyóirat: Virtuális Intézet Közép-Európa Kutatására Közleményei: (I-II)* pp. 581-590

Osvát Krisztina 2013: “Kísérletek az ausztrál őslakosok bevonására a modern piacgazdaságba”. *A Virtuális Intézet Közép-Európa Kutatására Közleményei IV.* pp. 263-273

Osvát Krisztina 2013: “A teremtésmítoszoktól a művészet-iparig. Ausztrália őslakosainak művészete a kezdetektől napjainkig”. *Modern Geográfia*, pp. 93-118, ISSN 2062-1655

Osvát K. - Osvát Sz. 2011: *Down Under.* – In. *Hungarian Quarterly*. Volume LII, No. 201, Spring 2011, pp 125-132.

Osvát K - Osvát Sz. 2010: *Magyarok a Dél Keresztje alatt. Az ausztráliai magyarság jelene dióhéjban.* – In. *Regio. Kisebbség, Politika, Társadalom*, 21 évf., 2010/2, pp. 113-128.

Egyéb publikációk

Osvát K. - Osvát Sz. 2011: *Hungary's 2011 Constitution: Key Features and Political Background*. – In. Australian National University, Centre for European Studies, Briefing Papers, Volume 2, Number 2, pp 1-17.

Osvát K. - Osvát Sz. 2010: *Bank tax in Hungary. Quick analysis on a debated pioneering step. The idea is not popular Down Under*. – In. Australian National University, Centre for European Studies, Working Paper Series, Vol. 1, No. 2, pp. 1-10.

Osvát K. 2008: *A nukleáris biztonság kérdése az ázsiai térségben*. – In. Reményi P. – Szabó A. (szerk.) V. Magyar Politikai Földrajzi Konferencia, A nagy terek politikai földrajza. PTE TTK Földrajzi Intézet, Kelet-Mediterrán és Balkán Tanulmányok Központja, Pécs, 2008, pp. 74-77.

Osvát K. 2008: *A nukleáris biztonság kérdése az ázsiai térségben*. – In. V. Magyar Politikai Földrajzi Konferencia, A nagy terek politikai földrajza. PTE TTK Földrajzi Intézet, Kelet-Mediterrán és Balkán Tanulmányok Központja, Pécs, 2006. november 9-10.

Osvát Sz. - Osvát K. - Imre L. 2002: *Az EBESZ szerepe az európai biztonsági rendszerben*. – In. Védelmi Tanulmányok, No.48, Stratégiai Védelmi Kutató Hivatal, Budapest, 2002, pp. 1-64.